

І. В. Драган,

*д. держ. упр., старший науковий співробітник, старший науковий співробітник
відділу методології сталого розвитку, ДУ "Інститут економіки
природокористування та сталого розвитку НАН України", м. Київ
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6906-5000>*

DOI: 10.32702/2306-6814.2023.15.104

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА РОЗВИТКУ НАФТОПЕРЕРОБНОЇ ГАЛУЗІ В УМОВАХ МІНЛИВОГО ЗОВНІШНЬОГО СЕРЕДОВИЩА УКРАЇНИ

I. Dragan,

*Doctor of Sciences in Public Administration, Associate Professor, Senior Research Fellow of the Department
of Sustainable Development Methodology, Public Institution "Institute of Environmental Economics
and Sustainable Development of the National Academy of Sciences of Ukraine", Kyiv*

STATE POLICY OF DEVELOPMENT OF THE OIL REFINING INDUSTRY IN THE CONTEXT OF THE CHANGING EXTERNAL ENVIRONMENT OF UKRAINE

В статті доведено, що сучасні умови функціонування нафтопереробної галузі України зумовлюють необхідність перегляду традиційних засад антикризового управління шляхом розроблення концептуальних засад формування антикризової політики розвитку суб'єктів господарювання зазначеної галузі. Обґрунтовано концептуальний підхід до формування антикризової політики розвитку підприємств нафтопереробної галузі, який формує потенціал кризостійкості та забезпечує комплексне використання ресурсів, можливостей і відповідного інструментарію для забезпечення стабільного становища. Зазначене дало змогу поєднати процес формування антикризової політики, який спрямований на координацію управлінських дій відповідно до встановлених цільових орієнтирів та забезпечення стабільних позицій у довгостроковій перспективі.

Сформульовано авторське бачення кризостійкості підприємницьких структур. Кризостійкість в статті розглянуто як здатність ефективного використання ресурсів і можливостей для своєчасного виявлення та адекватного реагування на кризові явища, що виникають, з метою стабілізації діяльності та забезпечення стійких позицій на ринку. Економічні реалії сьогодення породжують кризові явища різновекторного характеру та ступеню впливу. Отже, потенціал — це стратегічні можливості загальної системи ресурсів і можливостей суб'єктів господарювання створювати конкурентні переваги для досягнення максимального економічного зростання завдяки реалізації бізнес-процесів.

Запропонована концепція формування антикризової політики розвитку нафтопереробної галузі усуває неточності існуючого на сьогодні підходу до розроблення та реалізації антикризової стратегії, на відміну від тих, що є, дає змогу розробити чіткий алгоритм складання та реалізації планів, мінімізує ризик помилок антикризового управління за рахунок запропонованих механізмів, що забезпечують узгодженість усіх елементів запропонованої концепції.

The article proves that the current conditions of functioning of the oil refining industry of Ukraine necessitate a revision of the traditional principles of crisis management by developing the conceptual framework for the formation of an anti-crisis policy for the development of economic entities in this industry. The author substantiates a conceptual approach to the formation of an anti-crisis policy for the development of enterprises in the oil refining industry, which forms the potential for crisis resistance and ensures the integrated use of resources, capabilities and appropriate tools to ensure a stable situation. This made it possible to combine the process of forming an anti-crisis policy aimed at coordinating management actions in accordance with the established targets and ensuring a stable position in the long term.

The author's vision of crisis resilience of entrepreneurial structures is formulated. The article considers crisis resilience as the ability to effectively use resources and opportunities for timely detection and adequate response to emerging crises with a view to stabilizing activities and ensuring stable market positions. Today's economic realities give rise to crisis phenomena of different nature and degree of impact. Thus, potential is the strategic capabilities of the overall system of resources and capabilities of business entities to create competitive advantages to achieve maximum economic growth through the implementation of business processes.

The proposed concept of forming an anti-crisis policy for the development of the oil refining industry eliminates the inaccuracies of the current approach to the development and implementation of an anti-crisis strategy, unlike those that exist, allows developing a clear algorithm for drawing up and implementing plans, minimizes the risk of errors in anti-crisis management through the proposed mechanisms that ensure the consistency of all elements of the proposed concept.

Ключові слова: антикризова політика, державна політика, зовнішнє середовище, нафтопереробна галузь, природні ресурси, середовище, суб'єкти господарювання, якість.

Key words: anti-crisis policy, state policy, external environment, oil refining industry, natural resources, environment, business entities, quality.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Економічна ситуація, що складається на сучасному ринку, визначає динамічні та часто агресивні зміни зовнішнього середовища, які безпосередньо впливають на суб'єкти господарювання. Енергетичний сектор відіграє ключову роль у розвитку як національної, так і глобальної економіки. Зростання залежності промисловості, аграрного сектору, транспорту, компаній і населення від енергетики зумовлене прагненням суспільства до поліпшення якості життя. Доведено, що зростання споживання енергії та розширення способів її використання вимагає розроблення концептуальних засад формування антикризової політики розвитку суб'єктів господарювання нафтопереробної галузі України.

Сучасна концепція державної антикризової політики нафтопереробної промисловості зумовлена зміною стратегічних орієнтирів їхньої діяльності, що пов'язані з можливими варіантами їхнього подальшого розвитку. Водночас помилки, допущені в процесі управління на-

фтопереробними підприємствами, призводять до недостатньої підготовки суб'єктів господарювання до гнучкої роботи в ринкових умовах. Розпізнавання, ідентифікація та ефективне прогнозування наслідків перетворень макро- і мікросередовища є складним завданням для менеджерів і виступають однією з ключових умов ефективного управління суб'єктами господарювання.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ.

Значимість розроблення ефективної антикризової стратегії з розвитку нафтопереробної галузі повною мірою актуалізувалася для України початком повномасштабного вторгнення РФ, на чому також наголошує низка авторів: Б. Данилишин, С. Домбровська, В. Горник, І. Драган, Л. Івашова, Ю. Ковбасюк, М. Кулик, М. Латинін, В. Микитенко, О. Суходоля, Е. Хлобистов та ін.

Важливість антикризової політики для України ускладнюється істотним впливом соціально-політичного становища, загальносвітовими кризовими тенденціями. Кризові явища, об'єктивно характерні для економіки будь-якого рівня розвитку, особливо небезпечні для

підприємств нафтопереробної галузі, які функціонують в умовах нестабільної макроекономічної ситуації, але небезпека кризи не обов'язково негативно впливатиме на результати господарювання. Якщо підприємства здійснюють регулярний моніторинг ознак кризи і на цій підставі вчасно реалізують антикризові стратегії, вживають відповідних організаційно-управлінських заходів, то отримують позитивні результати, а ігнорування ознак фінансової нестабільності здатне призвести не тільки до кризового стану, а й до банкрутства та ліквідації. Зміст і методологія формування державної антикризової політики розвитку нафтопереробної галузі є актуальним та особливо важливим завданням в умовах загроз. Діяльність суб'єктів господарювання є основою економічного розвитку як кожної країни, так і світової економіки, і саме для цього економічного рівня найнебезпечнішими є кризові явища, що зумовлює нагальну необхідність розроблення дієвої антикризової політики для господарюючих суб'єктів.

ФОРМУВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Сучасні умови функціонування нафтопереробної галузі України зумовлюють необхідність перегляду традиційних засад антикризового управління шляхом розроблення концептуальних засад формування антикризової політики розвитку суб'єктів господарювання зазначеної галузі.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Слід зазначити відсутність у науковій літературі єдиних підходів як до понятійного апарату, так і до концептуальних і методологічних засад формування антикризової політики, особливо з урахуванням наявних несприятливих тенденцій у зовнішньому середовищі. Розвиток ринкових відносин у наявному макроекономічному середовищі потребує адекватних кардинальних змін у характері розвитку підприємницьких структур. У постійних трансформаційних умовах кожному суб'єкту господарювання особливо важливо діагностувати та обґрунтовано оцінити наявну позицію, з метою застосування ефективних засобів функціонування в макроекономічному середовищі, які б, з одного боку, враховували ринкову ситуацію, а з другого — якнайповніше використовували можливості господарської діяльності підприємницьких структур.

Зазначимо, розробка концептуальних засад формування державної антикризової політики дасть змогу також розв'язати низку проблем функціонального характеру, що вказують на ключові напрями діяльності суб'єктів господарювання:

- ринкові проблеми виникають у зв'язку з недостатнім знанням поточного і перспективного стану ринку, низьким рівнем конкурентоспроможності підприємства і відсутністю конкурентних переваг, складними взаємовідносинами з постачальниками;

- фінансові проблеми пов'язані з нестачею фінансових ресурсів і недосконалістю фінансової системи підприємства;

- економічні проблеми зумовлені недосконалістю бізнес-процесів у сфері закупівлі та продажу товарів;

- організаційно-управлінські проблеми пов'язані з відсутністю необхідних знань, навичок і компетенцій у сфері антикризового управління, нераціональною структурою управління, прорахунками в антикризовому менеджменті;

- недосконалістю інформаційної підтримки процесу розроблення та реалізації антикризової політики;

- маркетингові проблеми виникають у зв'язку з відсутністю маркетингових досліджень споживчих переваг, нехтуванням питаннями сегментації та позиціонування ринку; низькою ефективністю маркетингової політики у сфері реалізації комплексу маркетингу та ін.

Формування антикризової політики розвитку нафтопереробної галузі потребує чіткого визначення реалістичних характеристик зовнішніх умов його діяльності, тобто чітких у якісному та кількісному виразі уявлень про джерела ресурсів, ринки збуту, конкурентів, економічні передумови й обмеження, що передбачає розроблення концептуальних засад формування антикризової політики.

Суттєве значення для розроблення державної антикризової політики має своєчасне виявлення умов її формування, до яких належать: швидка діагностика кризового стану, забезпечення виживання суб'єктів господарювання у кризових умовах, оптимальне використання ресурсів і резервів, своєчасне реагування та адаптація.

Сутність діагностики кризового стану суб'єктів господарювання полягає у функціональній спрямованості її процедур на оцінювання стану в певний момент часу. Метою діагностики кризового стану підприємств нафтопереробної галузі є раннє виявлення ознак порушення стабільної роботи на основі ідентифікації проблем внутрішнього середовища для підготовки, обґрунтування та ухвалення різноманітних управлінських рішень. Результатом діагностики кризового стану суб'єктів господарювання є альтернативні системи стратегій подальшого розвитку, які рекомендовано до реалізації. Більшість науковців визначають, що для розроблення ефективних стратегій антикризового управління необхідно встановлювати та ідентифікувати характер кризи, оцінюючи реальний стан підприємства.

Можливість швидкого поширення кризових явищ, виникнення складних ризикових подій та глобалізація світової економіки призвели до того, що для забезпечення безперервного функціонування нафтопереробної галузі слід дотримуватися принципів розроблення антикризової політики, що стає необхідною умовою існування в умовах сучасного нестабільного світу.

Узагальнення літературних джерел дало змогу сформувати авторський погляд на систему принципів формування антикризової політики розвитку суб'єктів господарювання.

Діагностика кризових ситуацій у сучасних умовах передбачає постійне спостереження за зміною певної системи багатьох показників діяльності суб'єктів господарювання: ресурси, структура активів, капіталу, поточних витрат тощо. У таких умовах ухвалення рішень про забезпечення кризостійкості — важливе завдання формування антикризової політики.

Визначено основні принципи формування антикризової політики розвитку суб'єктів господарювання:

— цілеспрямованість (чіткі цілі та дії, які допоможуть досягти цих цілей);

— безперервність (стратегічні й тактичні плани в рамках антикризової політики змінюються відповідно до змін зовнішнього середовища);

— науковість (застосування науково обґрунтованих методів, інструментів, технологій, які дають змогу проводити діагностику стану суб'єктів господарювання і розробляти дієві заходи щодо реалізації антикризових заходів);

— збалансованість (баланс ресурсів і можливостей усіх структурних підрозділів у процесі досягнення цілей);

— інформативність (строки, ресурси, цілі, плани, відповідальність);

— адаптивність (коригування планів відповідно до змін на основі прогнозування тенденцій у зовнішньому середовищі);

— інноваційність (сучасні інформаційно-комунікаційні, цифрові технології);

— контрольованість (набір показників, які необхідно аналізувати та своєчасно здійснювати коригувальні дії);

— альтернативність (альтернативні варіанти антикризових стратегій);

— своєчасність (актуальна інформація).

Концепція стійкості зародилася в інженерних та екологічних науках. Широке застосування термін "стійкість" набув також у природничих науках (математиці, фізиці, хімії, біології), для характеристики роботи технічних систем, де головним є збереження сталості, незмінності системи після певного початкового збурення. Пізніше це поняття почали застосовувати до економічних систем різного рівня (зокрема підприємницьких структур), основною особливістю яких є функціонування в динамічному середовищі під впливом великої кількості непередбачуваних чинників, що зумовлює складний характер економічної поведінки та управління такими системами в нестабільному середовищі.

В окремих наукових працях поняття стійкості отождоковують із такими поняттями, як "стабільність", "безпека" [1, 15], "надійність". На наш погляд, це не цілком обґрунтоване твердження.

Зазначимо, що основною відмінною рисою стабільності та стійкості суб'єктів господарювання є те, що стабільність передбачає здатність до незмінності, а стійкість — здатність до рівноважного функціонування. Стійкість зазвичай розглядається з позицій динамічності, визначається як адаптивність, гнучкість, організованість, визначаючи стійке функціонування суб'єктів господарювання під впливом чинників внутрішнього і зовнішнього середовища, що характеризується збільшенням його потенціалу, можливістю забезпечити безперервний процес виробництва в нафтопереробній галузі, зберігати платоспроможність і підвищувати рівень рентабельності протягом тривалого часу. Динамічна стійкість процесу економічного розвитку суб'єктів господарювання характеризує вже сам процес розвитку, сталість і безперервність його змін з метою переходу на якісно новий рівень діяльності.

Слід зазначити, що поняття стійкості характеризує суперечність функціонування підприємства, тому що з

одного боку визначає залежність підприємства від зовнішнього середовища, а з іншого — показує незалежність від нього. З одного боку, підприємство залежить від зовнішнього середовища, тобто від постачальників, споживачів, конкурентів, уряду та інших факторів. З іншого боку, підприємства прагнуть досягти певної незалежності від зовнішнього середовища, мають власну стратегію, культуру, систему управління та інші фактори, які допомагають їм адаптуватися до змін, які справляються з несприятливими факторами.

Державна політика може сприяти стійкості підприємств нафтопереробної галузі за допомогою різних зходів. Наприклад, уряд може: забезпечувати доступ до фінансування екологічних проектів; впроваджувати регулювання, які стимулюють підприємства до екологічно чистої діяльності; надавати інформацію та навчання з питань стійкості; підтримувати дослідження та розробки в сфері екологічно чистих технологій.

Державна політика може змінювати важливу роль у сприянні стійкості підприємств і, отже, стійкості суспільства в цілому. Отже, досягнення високих показників стійкості дасть змогу забезпечити сильні конкурентні позиції підприємства нафтопереробної галузі та сприятиме зростанню його конкурентоспроможності. Таким чином, стійкість визначається як адаптивна здатність організації функціонувати у складному та мінливому середовищі, що характеризує: спроможність чинити опір впливу події або здатність повернутися до прийнятого рівня продуктивності в певний період часу після того, як на нього вплинула ця подія; здатність підприємства зберігати свої функції та структуру в період внутрішніх і зовнішніх змін.

Узагальнення результатів проведеного дослідження дає змогу сформулювати авторське бачення кризостійкості підприємницьких структур. На наш погляд, кризостійкість слід розглядати як здатність ефективного використання ресурсів і можливостей для своєчасного виявлення та адекватного реагування на кризові явища, що виникають, з метою стабілізації діяльності та забезпечення стійких позицій на ринку. Економічні реалії сьогодення породжують кризові явища різновекторного характеру та ступеню впливу. Оскільки на будь-якому підприємстві формується його потенціал, то доцільно використовувати його окремі частини для протидії загрозам, оскільки "...стійкість системи визначається внутрішнім потенціалом". Отже, потенціал — це стратегічні можливості загальної системи ресурсів і можливостей суб'єктів господарювання створювати конкурентні переваги для досягнення максимального економічного зростання завдяки реалізації бізнес-процесів.

Суб'єкти господарювання використовують різноманітні інструменти для досягнення своїх цілей та управління змінами, прагнуть максимально використати свій потенціал та забезпечити сталу стійкість, виживання та розвиток організацій в глобальному середовищі, де ризики можуть поширюватися через кордони. Це також спроба забезпечити їхню конкурентоспроможність, що знаходить відображення в постійному процесі поліпшення продуктів і процесів. Стійкість організації слід розуміти не як непостійні процеси зростання в часі, а скоріше як цілісні, послідовні та поступові процеси зростання. Наведене означає, що ці цілісні

й послідовні процеси зростання з часом також зосереджуються на довгострокових завданнях, а не тільки на розв'язанні нагальних важливих завдань, з якими нині стикаються організації.

Формування потенціалу кризостійкості позитивно впливає на господарську діяльність на різних стадіях економічного розвитку. Розуміння створення, нагромадження та використання потенціалу кризостійкості має відбуватися залежно від способу та напряду протидії вже наявним загрозам, а також прогнозованим кризовим явищам.

Потенціал кризостійкості спрямований на використання наявних можливостей для запобігання виникненню кризових явищ або подолання чинних криз шляхом трансформації та оптимізації складових наявного потенціалу та їх адаптації відповідно до виду кризи, що загалом забезпечить стійке становище організації на ринку.

Методологічна основа формування антикризової політики розвитку нафтопереробної галузі охоплює комплекс механізмів: механізм превентивної діагностики ранніх сигналів виявлення кризи; механізм діагностики кризової стійкості; механізм формування стратегічного набору антикризової стратегії; механізм обґрунтування тактичних дій з реалізації антикризової стратегії; механізм реалізації антикризової стратегії; механізм обґрунтування тактичних дій щодо реалізації антикризової стратегії.

Механізм превентивної діагностики ранніх сигналів виявлення кризи є комплексом організаційних, інформаційних, методичних та управлінських процедур, призначених для розроблення дієвої антикризової програми стабілізаційного характеру за загрози виникнення кризових явищ. Його основою є система ранньої діагностики кризи, що представляє собою особливу інформаційну систему, завдяки якій отримується інформація про потенційні небезпеки, які загрожують із зовнішнього та (або) внутрішнього середовища.

Розглядаючи механізм превентивної діагностики ранніх сигналів виявлення криз, слід звернути увагу, що існує два підходи до антикризового управління: реактивний і проактивний. Реактивний підхід до антикризового управління зазвичай розуміють як набір процедур і принципів [342], що допомагають вивести бізнес із кризи та стабілізувати його.

Цей підхід має чітку процедуру і починається з виявлення кризи, аналізу причин її виникнення.

На основі наведеного аналізу визначаються процедури та тактичні коригувальні дії. Невід'ємною частиною цього процесу є організаційне навчання або вивчення кризи, яке містить важливу інформацію для подальших антикризових заходів.

Проактивний підхід розглядається через обговорення необхідності прогнозування та аналізу кризи в період стабільності організації. Проактивний підхід пояснюється в сучасній літературі та дослідженнях тим, що виявлення потенційної кризи починається до того, як вона вплине на діяльність суб'єктів господарювання. Усі заходи спрямовані на систематичний аналіз попереджувальних сигналів, що дають змогу завчасно виявити потенційну кризу і створити систему раннього виявлення потенційних криз.

На наш погляд, найбільш доцільним є поєднання зазначених підходів, що загалом дасть змогу отримати синергетичний ефект, орієнтуючись на максимально повне розпізнавання криз у діяльності суб'єктів господарювання нафтопереробної галузі.

Механізм діагностики кризової стійкості суб'єктів господарювання передбачає оцінювання компонентів кризової стійкості в розрізі її складових: ринкової, фінансової, економічної, організаційно управлінської, маркетингової та технологічної з використанням певної системи індикаторів. Серед основних критеріїв відбору індикаторів можна розглядати такі, як повнота відображення інформації щодо наявних ризиків або шансів; точність відображення реальних тенденцій; зрозумілість для користувачів; своєчасність оповіщення про можливі загрози та вигоди; можливість прогнозування на основі фінансового стану та сценаріїв його розвитку. Незважаючи на наявність значної кількості методів діагностики кризостійкості в процесі розвитку суб'єктів господарювання, слід зазначити, що для отримання чіткої картини необхідно розробити індивідуальну систему індикаторів кризи, яка б враховувала специфіку діяльності та досвід функціонування нафтопереробної галузі.

Механізм формування стратегічного набору антикризової політики за результатами діагностики кризостійкості. Як вже було зазначено, стійкість у цьому випадку представляє собою здатність суб'єктів господарювання з найменшими втратами адаптуватися до зміни параметрів зовнішнього середовища і збурення внутрішнього середовища, адекватно реагуючи на їх вплив. Показники стійкості характеризують поточний стан суб'єктів господарювання, які у разі виникнення кризових ситуацій потребують впровадження заходів з реструктуризації системи управління та організації діяльності, що є базисом формування антикризових стратегій. При цьому, враховуючи багатоплановий характер впливу зовнішнього середовища, доцільно розробляти стратегічний набір антикризових стратегій, що охоплює антикризові стратегії на корпоративному рівні, бізнес-рівні та функціональному рівні.

Механізм обґрунтування тактичних дій з реалізації антикризової стратегії ґрунтується на розробленні системи антикризових планів, проєктів і програм, що відображають наявний стан діяльності суб'єктів господарювання і дають змогу нівелювати наслідки кризи.

Механізм реалізації антикризової політики розвитку суб'єктів господарювання ґрунтується на виборі методів, інструментів і важелів антикризового управління та контролі за їх реалізацією.

Таким чином, запропонована концепція формування антикризової політики розвитку нафтопереробної галузі усуває неточності існуючого на сьогодні підходу до розроблення та реалізації антикризової стратегії, на відміну від тих, що є, дає змогу розробити чіткий алгоритм складання та реалізації планів, мінімізує ризик помилок антикризового управління за рахунок запропонованих механізмів, що забезпечують узгодженість усіх елементів запропонованої концепції.

ВИСНОВКИ

Обґрунтовано концептуальний підхід до формування антикризової політики розвитку нафтоперероб-

ної галузі, який сприяє формуванню потенціалу кризової стійкості, що забезпечує комплексне використання ресурсів, можливостей і відповідного інструментарію для забезпечення стабільної діяльності. Це дає змогу забезпечити єдність процесу формування антикризової політики та спрямоване на координацію управлінських дій відповідно до встановлених цільових орієнтирів розвитку суб'єктів господарювання з метою виявлення нових можливостей їх функціонування та забезпечення стабільних позицій у довгостроковій перспективі.

При цьому, запропонований для використання комплекс принципів формування антикризової політики розвитку суб'єктів господарювання виступає основою виокремлення потенціалу кризостійкості. Зазначений потенціал спрямований на використання наявних можливостей для запобігання виникненню кризових явищ або подолання діючих криз шляхом трансформації та оптимізації складових існуючого потенціалу та їх адаптації відповідно до виду кризи, що загалом забезпечить стійке становище суб'єктів господарювання нафтопереробної галузі.

Поряд із цим, удосконалено методологічну базу формування антикризової політики розвитку нафтопереробної галузі, яка охоплює комплекс механізмів: механізм превентивної діагностики ранніх сигналів виявлення кризи; механізм діагностики кризової стійкості суб'єктів господарювання; механізм формування стратегічного набору антикризової стратегії; механізм обґрунтування тактичних дій з реалізації антикризової політики.

Література:

1. Голян В. А., Лучечко Ю. М., Заставний Ю. Б., Мединська Н. В. Фінансове забезпечення охорони навколишнього природного середовища в умовах глобальних викликів: пріоритети та особливості. *Економіка та держава*. 2022. № 8. С. 32—41.
2. Драган І. В. Інвестиційне забезпечення екологічних проектів суб'єктів господарювання. *Агросвіт*. 2019. № 5. С. 41—46.
3. Микитенко В. В. Побудова структурно-логічної схеми вирішення проблем формування системи механізмів управління природними ресурсами в Україні. *Економіка, управління, інновації: Електронне наукове фахове видання. Серія: Економічні науки*. Житомир, вид-во Житомирського державного університету ім. І. Франка, 2017. № 1 (20). URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2017_1_8. (дата звернення: 20.06.2023).
4. Національна парадигма сталого розвитку України: Монографія / М. А. Хвесик, О. М. Алімов, А. В. Голян та ін.; за заг. ред. академіка НАН України, д. т. н., проф., заслуженого діяча науки і техніки України Патона Б. Є. / Вид. 2-е, перероб. і доп. Київ: Державна установа "Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України", 2016. 72 с.
5. Петренко В. П., Кісь С. Я., Швидкий Е. А. Управління діяльністю підприємств нафтогазового комплексу на засадах інтелектуалізації та інтелектокористування: монографія. Івано-Франківськ, 2013. 278 с.

6. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30.09.2019. № 722/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> (дата звернення: 2.06.2023).

7. Prykhodko, M., Arkhypova, L., Horal, L., & Kozhushko, S. (2020). Concept of ecosystem services and its implementation in Ukraine. *Journal of Geology, Geography and Geoecology*, 29 (2), 387—397. <https://doi.org/https://doi.org/10.15421/112034> (дата звернення: 25.06.2023).

8. Prykhodko M. (2022). Assessment and minimization of the impact of oil and gas production on environmental protection areas / L. Poberezhna, I. Chudyk, V. Khomyn, M. Prykhodko, T. Yatsyshyn, A. Hrytsanchuk // *Procedia Structural Integrity*, Volume 36, 2022, Pages 326—333. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.prostr.2022.01.042>

References:

1. Holian, V. A., Luchechko, Yu. M., Zastavnyj, Yu. B. and Medyn'ska, N. V. (2022), "Financial support for environmental protection in the context of global challenges: priorities and features", *Ekonomika ta derzhava*, vol. 8, pp. 32—41.
2. Dragan, I. (2019), "Investment support of environmental projects of business entities", *Agrosvit*, vol. 5, pp. 41—46.
3. Mykytenko, V. V. (2017). "Construction of a structural and logical scheme for solving problems of forming a system of mechanisms for managing natural resources in Ukraine", *Ekonomika, upravlinnia, innovatsii*, vol. 1 (20), available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2017_1_8. (Accessed 20 June 2023).
4. Khvesik, M., Alimov, A., Golyan, V., Bistryakov, I. and Dragan, I. (2016), *Natsional'na paradyhma staloho rozvytku Ukrainy [The national sustainable development paradigm Ukraine]*, *Derzhavna ustanova "Instytut ekonomiky pryrodokorystuvannia ta staloho rozvytku"*, Kyiv, Ukraine.
5. Petrenko, V. P., Kis', S. Ya. and Shvydkyj E. A. (2013), *Upravlinnia diial'nistiu pidpriemstv naftohazovoho kompleksu na zasadakh intelektualizatsii ta intelekto-korystuvannia [Management of the oil and gas complex enterprises on the basis of intellectualization and intellectual use]*, Ivano-Frankivs'k, Ukraine.
6. President of Ukraine (2019), Decree "About the Sustainable Development Goals of Ukraine for the period up to 2030", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> (Accessed 2 June 2023).
7. Prykhodko, M., Arkhypova, L., Horal, L., & Kozhushko, S. (2020), "Concept of ecosystem services and its implementation in Ukraine", *Journal of Geology, Geography and Geoecology*, vol. 29 (2), pp. 387—397. <https://doi.org/https://doi.org/10.15421/112034> (Accessed 25 June 2023).
8. Prykhodko, M., Poberezhna, L., Chudyk, I., Khomyn, V., Prykhodko, M., Yatsyshyn, T. and Hrytsanchuk, A. (2022). "Assessment and minimization of the impact of oil and gas production on environmental protection areas", *Procedia Structural Integrity*, vol. 36, pp. 326—333. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.prostr.2022.01.042>
Стаття надійшла до редакції 29.07.2023 р.